

Милић Милићевић

Историјски институт Београд

ИЗВЕШТАЈ О ПУКОВИМА ДРИНСКЕ ДИВИЗИЈСКЕ ОБЛАСТИ ИЗ НОВЕМБРА 1898. ГОДИНЕ

Владавина Александра Обреновића, али и период након 1903. био је обележен веома честим променама влада чије просечно трајање није прелазило више од осам до девет месеци. Један од ретких изузетака у погледу „дуговечности” била је влада др Владана Ђорђевића, по времену свог формирања позната и као „Октобарски режим” чије је трајање, уз доста честу промену министара, изнело готово три године.¹ Током мандата Ђорђевићеве владе највише промена осетило се у домену војске на чије је чело постављен бивши краљ, Милан Обреновић, у функцији команданта Активне формиране на Св. Саву 1898. године.² Од овог тренутка под командом генерала, касније армијског генерала Милана Обреновића, започиње интензиван процес реформе војске утемељен углавном на три елемента: квантитативно и квалитативно уздизање официрског кадра, набавка новог наоружања и заокруживање формацијских промена.

Када се говори о формацији, неопходној за разумевање овог документа, неопходно је напоменути Уредбу о њој донету још јануара 1889. којом је Краљевина Србија подељена на 5 дивизијских области, међу којима је била и Дринска са центром у Ваље-

---

¹ Тачније 33 месеца, од 11. октобра 1897. до 12. јула 1900. године.

² Команда Активне војске формирана је претходно два пута, најпре 1883. а затим и 1886. Опширније: М. Милићевић, *Реформа војске Србије 1897-1900*, Београд, 2002, стр. 9-10; С. Б. Ратковић - Костић, *Европеизација Српске војске 1878-1900*, Београд, 2007, стр. 266-267.

ву.³ Ова област, као и остале, имала је 3 пуковска округа, а сваки од њих 4 батаљонска среза. Стални кадар пешадије у миру био је сврстан у по један пук у свакој дивизијској области, а њега су чинила 3 пешадијска и 1 гардијски батаљон. Ова уредбом предвиђена формација постојала је заправо само на папиру, пошто је пук у свакој дивизијској области уместо прописана 3 имао само један пешадијски батаљон. То је значило да уз још један гардијски батаљон уместо номиналних 4 батаљона има само половину од тог броја. Године 1896. започет је процес претварања батаљона у пукове, чија се последња фаза догодила управо у време о коме овај документ говори. Коначни резултат ових формацијских померања добијен је на дан проглашења Краљевине 1899. године када је 15 постојећих пукова коначно у стварности добило сва четири батаљона тј. укупно њих 60. Са оваквом формацијом, уз незнатне измене, ући ће се и у ратове 1912-1918.

Документ који овде представљамо налази у Војном архиву Министарства одбране републике Србије.⁴ Документ је у форми реферата, а упућен је начелнику Трупног одељења Команде активне војске.⁵ Тиче се углавном процеса обуке у оквирима четири пука из састава Дринске дивизијске области са станом у Ваљеву.⁶ Личности које се у документу помињу, попут Степе Степеновића, потпуно су, или бар делимично, познате у нашој историографији. Код других, пак, нарочито оних који се помињу само у оквирима презимена, процес проналажења знатно је отежан. Примера ради, у Споменици Војне академије међу мајори-

³ Остале див. области биле су Моравска (центар Ниш), Дунавска (Београд), Шумадијска (Крагујевац) и Тимочка (Књажевац, затим Зајечар).

⁴ Пописник 14, кутија 3, фасцикла 4, док.бр. 34/1.

⁵ Команда је уз Трупно имала у свом саставу Ђенералштабно и Ађутантско. Касније су јој из састава Министарства војног и Генералштаба придодата и нека друга одељења, а потом и је у њен састав ушао и целокупан Генералштаб. Начелник, тачније вршилац дужности начелника у овом периоду (1897-1899.) био је генерал Лазар Петровић, М. Милићевић, *Реформа*, стр. 41-45; М. Милићевић и Љ. Поповић, *Генерали војске кнежевине и краљевине Србије*, Београд, 2003, стр. 121-122.

⁶ Документ садржи податке и о пуковима остале четири дивизијске области, које смо с обзиром на локалну тематику овог часописа, као и укупног обима, овом приликом изоставили.

ма са презименом Лазаревић налази се чак четрнаест имена, док капетана са презименом Васић има осам. Све ово, као и многи други проблеми отежавају анализу и представљање оваквих врста докумената, што опет с друге стране сигурно повећава њихову вредност и даје барем мали допринос укупној историографској слици.

док. од 30. 11. 1898. Ниш

Њошис: Референї ѡешаг. одсека ѡрујної одељења ѡшїуковник, Мих ..... (неч.)

Њечай: Команда акѡивне војске

Трујно одељење Пов Т/П Бр. 245.

Дринска дивизија

1. IV ѡешадијски ѡук⁷

Пук је изводио ѡуковску школу ѡо насѡавном ѡлану, – сем ѡшїо није извршио наѡрадно ѡађање.⁸

На вежбање је ѡѡѡребљено 8. дана

На вежбање је излазило ѡросечно свакої дана 20 официра и 631 редова и ѡодофицира.

---

⁷ Није нам познато зашто овај пук није обележен својим пуним називом које је (од 1884) гласило - IV пешадијски пук „Стевана Немање“. Процес именовања српских пукова (најпре батаљона) започео је 1883. када је млади престолонаследник Александар на свој 7. рођендан формално уписан у ред војника VII батаљона који је по њему и добио име („Краљевића Престолонаследника Александра“). Током наредног периода и остале јединице постепено су добијале своја имена, најчешће према српским владарима, мада је било и доста изузетака. О овоме опширније: М. Милићевић, *Имена српских ѡукова*, Гласник архива Ваљево (ГАВ), 33/1999, стр. 115-120.

⁸ Уобичајена пешадијска обука од 1883. године, када је уведен обавезан војни рок састојала се од четири фазе, (школе): појединачна (регрутска), четна, батаљонска и пуковска. Последња фаза обуке или пуковска школа трајала је начело десет дана (упражњења), а укупна обука између 125 и 145. дана. Види: М. Милићевић, *Реформа*, Београд, 2002, стр. 119-121; Група аутора, *Обука српске војске 1804–1918*, Београд 2007, стр. 347-349.

Приликом њреїлега њук је добио следећу оцѣну од сїрѣне команданїа дивизије:⁹

а) Раїна служба.

Држање војника њри дочеку врло добро. Сїрѣма исїравна.

Команданї брзо и њравилно схваїио загаїак. Издавање заїовесїи за марш добро, но само би њребало јаче мере оїреза. Издавање заїовесїи за борбу умесно. Раг на маршу и борби врло добар. Ваїрѣна дисциїлина врло добра. Паљбу на сїрѣљачке сїројеѣве оїварала су одѣљења и њреко 1000*. Тишина њри самом рагу за сваку њохвалу. Пук је у їоњењу сувише насїуїао, без да је обраћао њажњу на ваїру неїријайїељеву. Загаїак је добро решен. Пук је био у рукама команданїа њука. Сїнализација је вршена са коришћу. Уїврђивање досїа брзо и умесно.

б) Боїна їмнасїика

Усїех је добар, но само војници њри савлађивању њреїона њреба да буду смелији.

Пук је на команданїа учинио уоїшїе добар уїисак. Насїава је извршена код ової њука са великом заузимљивошћу.

Сїање здравља добро.

Морално сїање задовољавајуће.

Команданї њука Јарослав Јанкура, добио је оцѣну од команданїа дивизије следећу:

Присѣбан и смишљен команданї, ако њродужи у свом рагу њравцем којим је њошао, обећава да ће се усавршиїи и њосїаїи добар команданї њука.

За команданїе баїаљона вели команданї дивизије, да су добро и брзо схваїили заїовесї у раїној служби и како ваља издавали своје заїовесїи у раїној служби. За време рада њеже

⁹ Командант Дринске дивизије у овом периоду био пуковник, касније генерал Павле Јуришић (Паул Штурм). Каријеру у Ваљеѣу започео је марта 1897. као помоћник, а затим и као командант Дринске дивизијске области. Касније, до августа 1900. године био је и командант ове дивизије. Након тога, услед пензионисања, напушта Ваљево. Опширније: М. Милићевић и Љ. Поповић, *Генерали војске кнежевине и краљевине Србије*, Београд, 2003, стр. 255-260; А. Јовановић, *Сѣдам раїова Павла Јуришића Шїурма*, Београд, 1991.

јединству. И ако нису довољно изражени ипак код њих постоји изглед за усавршавање.

2) V пук. „Њејовој Величанствена Краља Милана“¹⁰

Пук је изводио наставу по наставном плану.

На вежбање пука уједињено је 8 изражјења.

На наставу је изашло просечно свакој дана 24 официра, 577 редова и подофицира.

Приликом прегледа пуковске школе од стране командант дивизије, пук је добио следећу оцену:

а) Райна служба.

Командант добро схвати задатак. Добро је и брзо изао заповеси за марш. Држање и ред војника на маршу ипак је добро.

Завеси за борбу није командант прецизно изнео, услед чега је дошло до неправилног рада, који је морао командант променити, а затим наредити ради поуке, да се напад поново изврши.

Видљива дисциплина добра. Држање војника у борби добро. Тишина би могла бити боља. Трупе су биле у рукама команданта, но желећи је да за време борбе буде више јединства.

Према њој задатак из райне службе није добро решен; иначе командант дивизије сматра успех у райној служби задовољајући.

Успех у сигнализацији добар.

б) Бојна гимнастика

Успех је добар. Командант дивизије најомиље да је у овом пуку стање здравља и морала добро.

Командант пука Љубомир Милић оцењен је од командант дивизије да је: врло заузимљив и вредан официр, но као млад још није довољно израђен у тактичком руковању пуком.¹¹ Ина-

---

¹⁰ Овај пук (раније батаљон) именован је 1884. године. М. Милићевић, Имена, стр. 116.

¹¹ У документима и литератури помиње се и као Милијић. Најпознатији по тзв. „Лесковачком маневру“ када је у новембру 1915. дејствујући против бугарске 1. армије ослободио угрожене правце повлачења према Лебану и Куршумлији. О њему опширније: М. Милићевић и Љ. Поповић, Генерали, стр.

че одговара њој њуно за свој њоложај и као уојшије врло сјреман официр, он њри њоказаној заузимљивосји, њосјаће један врло добар команданђ њука.

Команданђи бађаљона уложили су досја њруда око насјааве и за једној и за друој има изјлега да ће њосјаји добри команданђи бађаљона.

3) VI њук „Краља Карола 1.“¹²

Пук је изводио насјааву њо насјаавном њлану, - само шјо се може сјаавији њримедба шјо је сувише ујојредбио времена на еђирцирање бађаљона (њри уђражњења).

Са њуком је изводио насјааву засјујник команданђа кајеђан 1. кл. Љубомир Михаиловић, - јер је команданђи учесјивовао у великом маневру.¹³

На вежбање њука ујојребљено је свеја 8 уђражњења. На вежбање је излазило њросечно свакој дана 20 официра, 630 редова и њодофицира.

Пук није вршио нађрадно јађање њрема насјаавном њлану збој њоја шјо није имао ни једној војника који је сјекао њраво на ово.

Приликом њрејлега њуковске школе, команданђи дивизије дао је њуку следеђу оцену:

а) Рађна служба.

Команданђи њука схвађио је брзо и њравилно загађак, и њравилно издао зајовесј за марш. Рад на маршу добар. Извиђање добро. Зајовесј за нађад у њојледу избора њравца добар. На расјоред сјаављена му је њримедба шјо нишиа није одредио

139-142; М. Бјелајац, *Генерали и адмирални краљевине СХС/Јуославије 1918-1941*, Београд, 2004, стр. 211-212.

¹² У част пријатељских односа са суседном краљевиним овај пук ће у част посете добити име овог румунског владара. Након преврата 1903. пук ће добити нови назив – „Престолонаследника Краљевића Александра“ (Карађорђевића). М. Милићевић, *Имена*, стр. 116, 118.

¹³ Ради се о до тада највећим маневрима одржаним првих дана октобра 1898. године. У њима узеле су учешје две дивизије (Шумадијска и Моравска) са преко 32.000 људи. Види, М. Извештај са великих јесењих маневара 1898, Београд, 1898; М. Милићевић, *Реформа војске Срдије 1897-1900*, Београд, 2002, стр. 147-150.

за њуковску резерву. Вајрена дисцијлина добра. Пук је био у рукама команданџа. Држање војника добро само за време борбе џреба да буде већа џишина.

Сињализација у овом њуку није вршена из разлоја, који је команданџ досџавио команданџу акџивне војске рајорџом ЂНо 7167 од 12. џрошлоџ месеца.

Уџврђивање је џримерењено џрема војним џредсџражама.

б) Бојна џимнасџика

Усџех је добар. Команданџ дивизије најомиње, да би усџех у њуковској школи, држи, био бољи, да је са њуком вршио обуку команданџ сам, а не засџуџник.

Сџање здравља и морала у њуку добро.

Команданџ њука џгенералшџабни џоџџуковник Сџеџан Сџеџановић, добио је следећу оцену: Команданџ је у џакџичком руковођењу њуком џоџџуно израђен. Команданџ баџаљона џоказао је велику заузимљивосџ око насџаве, и ако још нису џоџџуно руџинисани иџак се моју као џакви уџоџребиџи.¹⁴ При џреџледу џоказали су џрилично разумевања у џакџичкој уџоџреби баџаљона. Команданџ баџаљона каџеџан 1. кл. Љубомир Љубичић џреџерано је заузимљив, шџо џа доводи на џоџрешан рад, на мешање у рад чеџних командира.

Пук је на команданџа учинио у оџшџе добар уџисак.

4) II џарг. џешадијски џук.¹⁵

Пук је изводио насџаву џо насџавном џлану, - сем шџо је мноџо времена уџоџребио на њуковски еџирцир (џри уџражњења).

На вежбање је уџоџребљено 11 уџражњења.

---

¹⁴ Реч је наравно о будућем војводи Степи Степановићу који је од марта 1897. био најпре вршилац дужности, а потом и командант. б. пука. О њему опширније: М. Милићевић и Љ. Поповић, *Генерали*, стр. 222-229; Исти, *Минисџри војни кнежевине и краљевине Србије, 1862-1918*, Београд, 1998, стр. 149-156; С. Скоко и Петар Опачић, *Војвода Сџеџа Сџеџановић*, књ. 1-2; Београд, 1985; Р. Мићић, *Чеџири дојне војводе*, Сарајево, 1923.

¹⁵ Као што је већ наведено у уводу, управо у ово време дошло је до коначног укидања гардијских пешадијских пукова. Најпре I потом V, а затим и осталих.

На вежбање љука излазило је љросечно свакој дана 19 офици-
ра и 565 редова и љодофицира.

Команданљ у свом дневнику занимања најомиње да је сља-
ње здравља било следеће:

Јавило се за лекарску љомоћ.....	23%
болувало у Болници.....	3%
у амбуланљи	,7%
добило љошљегу.....	10,4%
лек	3,5%
Враћено без лека	1,9%

За време ове школе било је кажњено:

заљвором	3%
љриљвором.....	0,17%

У дневнику занимања љоїрешно је сљављено љросечно сља-
ње редова који су на вежбању учесљвовали. Приликом љреїлега
љуковске, команданљ дивизије донео је следећу оцену:

а) Раїна служба

Команданљ схваїио задаїак добро. Заїовесљ маршева не-
љошљуна. Расїоред љруїа на маршу добар. Држање војника
на маршу добро. Правац најада добар. Држање војника у бор-
би добро. Ваїрена дисциплина добра. На коришћење заклона
љреба обраїиљи више љажње. Јуриш извршен добро. Правац
најада добар. Треба да буде већа сложеносљ у дејсљву једини-
ца. Задаїак добро решен.

Усљех у раїној служби добар. Сљнализација вршена је добро.
Уљврђивање је уљоїребљено добро.

б) Бојна љимнасљика.

Усљех је добар.

Сљање здравља и морала врло добро. Команданљ љука мајор
Ђура Сљанић, добио је следећу оцену од команданља дивизије:

Врло заузимљив и вредан иако му недосљаје мало шире љле-
дишље на важнија војничка љиїања, иїак одїовара свом љоло-
жају и добро рукује љуком у сваком љоїледу.¹⁶

¹⁶ Већ крајем марта наредне године унапређен је у чин потпуковника. Струч-
на и ранг листа за 1903. годину, Београд, 1903, стр. 14.

Команданџи бајџаљона уложили су досџа џруда, – они су као џочейџници џосџиџли џриличан усџех и има мноџо изџледа, да ће се осџособиџи за овај џосао, када буду дуже времена џрокомандовали.

Г. мајор Лазаревић џешко схваћа, а каџеџан Васић од џприроде је дисџар и енерџичан.

Наџомена. Команданџ дивизије није наџоменуо, је ли се ко одликовао умешношћу, џриљежањем и џодобношћу џри обуци као и оне које џоглежу осуди.